

Francesc Muñoz: 'Els centres culturals polivalents han de ser llocs de sostenibilitat i resiliència'

Published by [Interacció](#) [1] on 11/01/2024 - 12:00 | Last modification: 18/04/2026 - 08:49

Amb motiu del curs 'La polivalència dels centres culturals. Un valor en alça', que ha tingut lloc els dies 27 i 28 del passat mes de novembre, hem entrevistat Francesc Muñoz, que n'ha estat el docent.

Geògraf de formació i professor del Departament de Geografia de la UAB, Muñoz s'ha especialitzat en processos d'urbanització, plans d'urbanisme i equipaments, amb una visió global que no el fa perdre mai de vista els reptes que els centres culturals han d'entomar. Uns centres que, segons el seu parer, han de "trobar un equilibri entre la polivalència i la no ambivalència". Aquest és el resultat de la conversa que hi hem mantingut.

Tothom sabria donar una definició més o menys precisa de centre cultural. Però què entenem exactament per un centre cultural polivalent?

Hi ha definicions estadístiques que sempre tenen a veure amb la gestió que es desenvolupa des de l'acció pública. En atenció en aquesta idea parlem d'un tipus concret d'equipament cultural integrat dins el bloc genèric dels equipaments on coexisteixen de manera integrada qüestions relatives a l'educació d'una comunitat i a l'activació cultural d'un territori en sentit ampli. El que em sembla força rellevant dels centres culturals polivalents és que representen i poden acollir noves formes d'interacció humana i urbana, de manera que poden constituir-se en espais laboratoris als quals, mitjançant la cultura, podem fer front als reptes de la societat actual d'una manera molt més proactiva, ja sigui des de les activitats de divulgació, creació o producció cultural. Hauríem de concloure, però, dient que hi ha una definició formal del que és un centre cultural polivalent, molt associada a dos idees clau: d'una banda, la polivalència. D'una altra, la proximitat. Segurament des d'aquests dos principis es pot entendre millor el potencial dels centres culturals polivalents com llocs d'experimentació urbana i col·lectiva.

En les nostres ciutats i pobles sovint ens trobem amb centres que han sorgit com bolets, sense una planificació clara ni uns objectius definits. Com es pot evitar això?

És un problema que malauradament no és poc freqüent en l'acció pública. Sovint hi ha solapaments i problemes d'acció estratègica que provoquen que els equipaments no potenciïn visions compartides, sinó que acabin competint entre si. En aquest sentit, és veritat que la fragmentació municipal i la manca de visió estratègica del territori des d'una escala metropolitana i regional són aspectes que no afavoreixen un escenari de sinergia, cooperació i establiment d'estratègies compartides que seria sens dubte més desitjable. Per tant, l'articulació final de l'acció pública en el territori acaba fàcilment generant excés o defecte d'oferta, o bé multiplicació d'apostes similars i poc diversificades en realitat. Ens caldria però articular o proposar, a partir de les demandes velles i noves del territori, noves aliances -una paraula que m'agrada molt i que de fet està recollida en l'Objectiu de Desenvolupament Sostenible número 17- per aconseguir objectius que puguin servir millor a la ciutadania.

Francesc Muñoz, director de la col·lecció Paraula i Paisatge d'Àmbit Editorial

Quins avantatges aporta un centre cultural polivalent en relació als més convencionals?

Insistiria molt en aquest punt sobre el caràcter de proximitat que defineix aquest tipus d'equipament. Ara bé, hem de ser conscients de com l'escenari de proximitat a les nostres viles i ciutats s'ha transformat intensament durant les últimes dècades a partir de diferents impactes derivats del procés de globalització. Es tracta, en molts casos, de dinàmiques certament inesperades, com l'arribada del gran volum de persones immigrades d'altres cultures i territoris del planeta; com l'increment exponencial del turisme intensiu en alguns territoris; o com els impactes del procés de digitalització, que ha canviat les maneres de treballar, pensar, moure's i gaudir el lleure. En aquest context definit per grans mutacions socials, econòmiques i culturals, podem concloure que la cultura és com una esponja que absorbeix molts elements d'una societat que canvia i els proposa en la seva dimensió més evident al territori proper de les persones. Definir els impactes d'aquestes dinàmiques de canvi social des de la perspectiva global és una cosa, i una altra de ben diferent és quan els veiem reflectits en el dia a dia de les persones, en un àmbit de proximitat, ja sigui un municipi o un barri. Jo crec que aquest és el valor més clar i potent dels centres culturals polivalents: la capacitat de prendre el pols dels canvis socials d'una manera molt directa i propera a les casuístiques locals, des d'un prisma de clara proximitat envers l'experiència cultural de la ciutadania.

Les mancances territorials pel que fa a la cultura ens obliguen a la polivalència i als multiusos? És una manera també d'optimitzar i compartir recursos?

Òbviament sí. Això forma part de les estratègies i agendes compartides que hem de desenvolupar entre tots. Crec però que aquí ens trobem amb un altre element important: des de l'acció pública s'han de definir, uns canons, uns models, uns estàndards i unes maneres de procedir i de fer. Si nosaltres examinem qualsevol pla d'espais culturals trobarem de ben segur una sèrie de determinacions molt clares i objectives sobre com ha de ser un equipament de proximitat, o com ha de ser un centre cultural polivalent. Tant és així que s'arriba fins i tot al detall de quins espais han d'haver-hi i com s'han d'anomenar quan es concep la mateixa estructura i organització de Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC). Diputació de Barcelona. Montalegre, 7. Pati Manning. 08001 Barcelona. Tel. 934 022 565

l'equipament. Ara bé, ens hauríem de demanar si aquest cànon establert ja fa dècades respon en realitat a les necessitats de la societat actual. Sens dubte, en un context d'una societat extremadament dinàmica i sotmesa a tot de canvis integrals de gran abast com els que hem esmentat abans, el valor de la polivalència és molt important i es pot entendre perfectament com el 'recurs' primordial amb el que compten aquests tipus d'equipament cultural. En altres paraules, un centre cultural polivalent pot estar millor preparat que altres tipus d'equipament per donar respostes i alternatives viables als reptes que van sorgint i que tenen a veure amb una societat en clara mutació i evolució. Una societat que ens interpel·la i ens obliga a demanar-nos sobre la bonança dels estàndards, els criteris i els models d'equipament establerts a partir de la pròpia inèrcia de l'acció pública cultural sobre el territori.

És clar. Per exemple, els centres culturals han assumit noves funcions, com el fet de fer d'incubadores o labs...

Aquest procés de multiplicació de les funcions potencials que poden caracteritzar els centres culturals no és patrimoni d'aquest tipus d'equipament ni molt menys. Per exemple, podem pensar en una farmàcia i considerar que, actualment, encara és en gran mesura un centre de transacció econòmica on jo com a consumidor puc adquirir un medicament. Però la farmàcia del segle XXI serà una cosa molt diferent, ja que esdevindrà més aviat un centre de serveis de salut. Un lloc que pot fer d'interfase entre l'individu i el centre d'atenció primària. Un lloc de divulgació, d'aprenentatge i transferència de coneixement sobre la salut i el benestar i també un punt de trobada d'interessos. En aquest sentit, puc imaginar-me perfectament una persona interessada en el fitness i l'esport que cerca assessorament sobre suplementos vitamínics i al mateix temps una persona gran que està accedint a un servei bàsic com és prendre's la tensió fent ús d'un mateix espai i servei. Aquesta multiplicat de prestacions ens fa pensar en un espai 'multicapa'. Quelcom que ja comencen a mostrar de manera clara alguns equipaments com ara les biblioteques o les escoles, per exemple, que no només estan explorant nous serveis a oferir a la comunitat des de les pròpies instal·lacions físiques, sinó també a partir del diàleg formal entre aquelles i l'espai públic de l'entorn immediat. En aquest sentit, estic convençut que els centres culturals polivalents poden ser per pensats com equipaments adaptats a un futur ben proper, a partir d'un caràcter prestacional nou. I aquí ens cal molta innovació i creativitat, dues paraules que van associades a la idea de la sostenibilitat. La societat sostenible del futur serà una societat que pugui donar moltes més prestacions als individus en funció de les seves necessitats i demandes per que aquestes s'han multiplicat. I en aquest repte crec que els centres culturals polivalents poden jugar un paper molt rellevant.

I aquest caràcter nou equival llavors a la complexitat? La polivalència ens obliga a tenir-ho tot més controlat i planificat?

Entenc que sí, perquè aquesta complexitat creixent és certament inevitable des del moment que la societat i les seves demandes són també més complexes que en moments anteriors. Jo he de pensar, per posar un exemple concret, en una seqüenciació horària de les activitats que tindran lloc en el centre cultural polivalent d'una forma diversa, amb més flexibilitat. O bé he de pensar que tinc unes activitats que poden anar canviant al llarg del temps, segons les temporades o moments d'impacte. Això també passa amb la gestió dels espais. Cal una permeabilitat i porositat més gran de l'equipament, que és una construcció tancada, però amb murs que poden ser ben permeables, per tal d'imaginar respostes hàbils no només pel que fa a les necessitats i demandes, sinó també per tal d'aprofitar oportunitats noves. Poso un exemple per clarificar aquest punt: som en una societat que evoluciona cap a posicions molt intolerants, que en alguns casos passen de la intolerància a la violència, sobre la base d'una discriminació contínua de col·lectius cada cop més diversos i nombrosos. En principi, no és la funció teòrica d'un equipament o d'un centre cultural polivalent plantejar-se aquestes qüestions, ja que parlariem del llindar entre polítiques culturals i socials, però si hi pensem per un moment, ens adonem que els equipaments poden constituir veritables laboratoris d'innovació social des d'on generar respostes davant d'aquesta nova realitat, tot contribuint a generar una societat més tolerant, oberta, intercultural i justa. Per tant, adonar-se d'aquestes oportunitats és un primer pas i traduir o materialitzar tota aquesta complexitat des del mateix disseny de l'equipament vindria a continuació. I això afecta la pròpia concepció dels espais, la confecció dels horaris, la programació d'activitats, l'establiment de concessions, etcètera. És veritat que aquest nou 'paradigma prestacional' dels centres culturals polivalents, a cavall entre la resposta a les noves demandes socials i l'aprofitament d'oportunitats que puguin millorar la vida de la ciutadania, fa que la gestió sigui molt més difícil, però d'altra banda implica un dinamisme que fa que l'equipament sigui quelcom molt més viu i imbricat en la societat i la comunitat local. I crec que això no deixa de ser un avantatge.

I no hi ha el perill que els centres polivalents esdevinguin receptacles sense una línia clara o un ciment que ho aglutini tot?

Sí. Però aquest és un tema relatiu a la gestió, no a la diagnosi. És a dir, no és un tema que afecti la definició de les problemàtiques i oportunitats que tot equipament hauria de plantejar-se. És però aquesta gestió molt més atenta i proactiva la que hauria de poder evitar les redundàncies que s'han esdevingut en etapes anteriors. Recordem, per exemple, el cas dels centres cívics, clars protagonistes de la política d'equipaments dels Ajuntaments Democràtics des dels anys 80 del segle passat. Es tracta d'una política cultural sobre el territori que va representar guanys importantíssims per a molts barris, sobretot en àrees urbanes degradades que han dignificat el seu estatus social a partir d'una inversió pública molt important. A més a més, es tracta d'una articulació de la política pública desenvolupada a partir d'una important capillaritat en el territori, ja que trobem centres cívics de molts tipus i en territoris molt diferents. Ara bé, aquesta repetició ha acabat representant, en no pocs casos, una oferta certament redundant. En altres paraules, sense plantejar les qüestions que proposem, pot ser que ens costi explicar per a què serveixen aquests equipaments culturals locals. D'alguna manera, cal trobar un equilibri entre la polivalència i la no ambivalència. És la polivalència la que, en realitat, ens pot salvar de l'ambivalència. Una ambivalència que fàcilment es tradueix en repetició o bé en una definició ambigua, que no proposa cap tret de personalitat o caràcter clar pel que fa a l'equipament. Al meu entendre el fet de subratllar i ser conscient de la personalitat i el caràcter de l'equipament és importantíssim, perquè això, precisament, és el que ajudarà a fer més permeable la relació amb la ciutadania.

Quins creus que són els equipaments de referència ara mateix, en el camp de la polivalència?

Crec que ara mateix s'està produint molta innovació derivada de l'emergència de molts temes que no estaven contemplats des de l'agenda de la cultura més tradicional. Així passa, per exemple, amb la mobilitat sostenible, els estils de vida saludable, la participació col·laborativa o el reconeixement de la diversitat pel que fa a tot un ventall de temes que van des del gènere a les opcions i hàbits culturals. Poder treballar de manera efectiva aquestes noves agendes exigeix traduir les seves ambicions i objectius en programes i activitats concretes que, necessàriament, tindran un caràcter certament polivalent. Afortunadament, trobem molts exemples d'equipaments que comencen a treballar des d'aquestes noves bases. Així doncs, a partir d'interessos culinaris podem treballar la diversitat, la inclusió i la interculturalitat però, al mateix temps, podem també programar activitats orientades a reduir les esquerdes digitals que caracteritzen la desigual evolució de la societat de la informació en la qual vivim. Si resumim totes aquestes inquietuds en una idea d'agenda, em vindrien molt al cap els Objectius de Desenvolupament Sostenible, els ODS. Per tant, associar els equipaments culturals polivalents a l'ambició d'aconseguir els objectius que proposen els ODS constitueix una tasca certament engrescadora en què podem detectar clarament la necessitat de pensar, programar i actuar en base a una nova polivalència; una polivalència integrada, que permet que activitats i interessos diferents puguin hibridar-se en una visió transversal, ben d'acord amb la complexitat de la societat actual. En aquest sentit, molts centres culturals polivalents intenten respondre actualment a alguns dels reptes dels ODS, sobretot els que tenen a veure amb el debat sobre la interacció cultural o la sostenibilitat. Els centres culturals polivalents han de, per tant, ser llocs de sostenibilitat i resiliència ambiental i cultural, enclavaments propers on la societat i els col·lectius puguin assajar en llibertat i cooperació aquests nous comportaments.

Categories: Entrevista

Categories: Articles i anàlisi

Tags: governança cultural

Tags: polítiques culturals

Tags: pensament cultural

Tags: gestió cultural

- [2]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2024/01/FMuñozR-entrevista>

Links:

[1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/interaccio>

[2] <https://interaccio.diba.cat/node/9328>